

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

1999 m. sausio 16 d.

Nr. 11 (3)

Saturday supplement January 16, 1999

No. 1 (3)

Vilkaviškyje gruodžio 18 d. atidengtas paminklas dr. Vincui Kudirkai, pagerbiant Lietuvos Himno autorių jo 140-ųjų gimimo metinių progą. Nuotr. Eltos.

VINCO KUDIRKOS IDEALAI GYVI IR ŠIANDIEN

Lietuvos himnu — Tautiška giesmė gruodžio 28 d. pradėtas dviejų žymių jubiliejų — Vinco Kudirkos gimimo 140-ųjų ir Tautiškos giesmės 100-ųjų metų iškilmingas minėjimas Lietuvos valstybiniame Operos ir baletų teatre. Minėjime dalyvavo Lietuvos Respublikos prezidentas Valdas Adamkus, Seimo pirmininkas Vytautas Landsbergis, Seimo vicepirmininkas Arvydas Vidiūnas, žymūs literatūrologai.

Prezidentas V. Adamkus savo kalboje sakė, kad garbin-

gas jubiliejus glaudžiai sieja mūsų tautos bei valstybės praeitį su šandiena ir rytdiena. „Didžias asmenybės lemtis paverčia epochos ženklais, telkiančiais šalies piliečius visais istorinės svarbos momentais. Visais laikais tie, kurie neužmiršo Tautiškos giesmės žodžių bei dvasios, buvo ir lieka siejami kuriančios jėgos. V. Kudirkos gyvenimas kelia dabarčiai tautinės ištikimybės ir tėvynės meilės idealus. Kartu įspėdamas, jog tėvynės meilė bus tikra tik tuomet, kai ją lydės tiesios meilė bei pagarba

ir meilė žmonėms“, — sakė V. Adamkus.

Lietuvos Respublikos Seimo pirmininkas, V. Kudirkos jubiliejinių renginių valstybinės komisijos pirmininkas Vytautas Landsbergis pavadino minėjimą Nacionaliniame operos ir baletų teatre pagrindiniu valstybiniu renginiu. V. Landsbergis priminė, kad neseniai atidengti du paminklai Šakiuose ir Vilkaviškyje, ypač reikšmingas naujasis puikus muziejus Kudirkos Naumiestyje. Tačiau, pasak Seimo pirmininko, V. Kudirkos paminklai neturi virsti jo idėjų antkapiais. Jie turi skelbti

apie žinomą, suprantamą žmogų, kurio idėjos nepriklauso praeičiai. „Tautiška giesmė — tai susipratusių giesmė. Berods, nė viena kita tauta tokio prasmingo ir prakilnaus himno neturi. Tai — V. Kudirkos mums paliktas Lietuvos vaikų moralinis kodeksas. Kiek jo laikysimės, tiek mūsų ir tebus“, — pabrėžė V. Landsbergis. Seimo pirmininkas fortėpjonu paskambino V. Kudirkos mozūrą „Sudiev“.

Minėjime skaitytos V. Kudirkos eilės. Šv. Kristoforo kamerinis orkestras atliko V. Kudirkos muzikinius kūrinius. (Elta)

Tautiškos giesmės šimtmetis

Lietuvos prez. Valdo Adamkaus kalba, pasakyta 1998 m. gruodžio 28 dieną Vilniuje, Operos ir baletų teatre minint Vinco Kudirkos Gimimo 140-ąsias ir „Tautiškos giesmės“ 100-ąsias metines.

Palydime senuosius metus, minėdami garbingą jubiliejų, glaudžiai siejantį mūsų tautos bei valstybės praeitį su šandiena ir rytdiena. Tautiška giesmė mums primena devynioliktojo ir dvidešimtojo amžių tautos laisvės kovas, nacionalinės kultūros ir valstybės kūrimo darbus. Šie darbai tautos sąmonėje neatsiejami nuo Vinco Kudirkos vardo.

Didžias asmenybės lemtis paverčia epochos ženklais, telkiančiais krašto piliečius visais istorinės svarbos momentais. Prieš dešimtį metų Lietuvos Sąjūdis kilo, prisimindamas Vinco Kudirką, remdamasis jo idėjomis, plėtodamas šias idėjas naujoje tautos gyvenimo situacijoje.

Tautiškos giesmės sugrįžimas tuomet tapo reikšmingu Lietuvos atgimimo simboliu.

Šiandien švenčiame Giesmės šimtmetį. Giesmės, kuri ir carinės, ir sovietinės spaudos metais kvietė tautą laisvam ir garbingam gyvenimui. Ji žymėjo ir žymi pagrindines tokio gyvenimo gaires, ragindama pasitikėti ir remtis žmogaus morale, tautiniu solidarumu, istorine tradicija.

Visais laikais tie, kurie neužmiršo Tautiškos giesmės žodžių bei dvasios, buvo ir lieka siejami kuriančios jėgos. Šią jėgą iškilus mūsų intelektualas knygoje *Žmogaus genėzė* yra pavadinęs „slaptąja lietuvių galia“.

Skulp. Antanas Žukauskas, sukūręs dr. V. Kudirkai paminklą, atidengtą Vilkaviškyje 1998.12.18 d.

Ta galia vienijo, telkė Sibiro tremtinius, karo pabėgėlius ir okupuotos Lietuvos žmones. Ji niekad neleido užgesti vilčiai, kad tėvynę užgriuvusios tamsos bus pašalintos.

Ką reiškia Vinco Kudirkos vardas ir Tautiška giesmė laisvai, valstybėje atkūrusiai Lietuvai?

Neabejoju, kiekviena Giesmės eilutė išlieka mums reikšminga ir svarbi, kuriant šiuolaikinės visuomenės vertybines nuostatas, stiprinant dorinius dabarties gyvenimo pamatus. Vinco Kudirkos asmuo — tai laisvo žmogaus išsipareigojimo tiesai ir tautos gerovei ženklas. Jo gyvenimas kelia dabarčiai tautinės ištikimybės ir tėvynės meilės

Iškilmės Vilkaviškyje dr. Vincui Kudirkai paminklo atidengimo progą. Nuotr. Romo Eidukevičiaus.

Kudirkos prisiminimas, Kudirkos reikmė

Lietuvos Seimo pirm. Vytauto Landsbergio kalba, minint Vinco Kudirkos 140-ąsias gimimo metines Vilniuje 1998. 12. 28 d.

1998 metų pabaigoje Lietuvoje blykstelėjo Vinco Kudirkos prisiminimas. Taip rašys vėliau, o dabar mes patys esame to blyksnio dalyviai. Šiandien ir čia, štai vyksta pagrindinis valstybinis Vinco Kudirkos ir Lietuvos Himno jubiliejinis renginys. Jų jau buvo ir dar bus, kiekvienas savaip gražus ir įsimintinas dalyviams. Atidengti du paminklai — Šakiuose ir Vilkaviškyje; jau skambėjo siūlymų mąstyti ir apie paminklą Himno autoriui jo darbu prikelto valstybės sostinėje. Ypač

reikšmingas yra naujasis puikus muziejus Kudirkos Naumiestyje. Ir vis dėlto viena mintis man grįžta į sąmonę iš kokių trisdešimties metų praeities. Tada kilo Lietuvoje — kaip artėjančio Atgimimo tolimas apyaušis — folklorinių ansamblių sąjūdis, išreiškęs tikrųjų vertybių pasiilgimą. Mintis buvo ta, kad liaudies dainų lobynas neturi likti vienas surinktas, sukauptas ir gražiai palaidotas muziejų sarkofaguose būsimiems tyrinėtojams; ne, daina turi skambėti, gyventi visu autentišku grožiu, gaivinti tautą ir liudyti apie gyvą tautą. Tai buvo jūntama kaip šviežio oro reikmė; nereikėjo daug nė aiškinti, sąjūdis plito.

Taip ir dabar Kudirkos paminklai neturi virsti jo idėjų antkapiais, tarkim, iš praeities liudijantais apie buvusią žmonių stiprybę. Jie turi skelbti apie žinomą, suprantamą žmogų, kurio idėjos nepriklauso praeičiai. Su jomis per visą XX a. atgimsta Lietuvos valstybė, vis nori atgimti žmogaus dvasia. Tai šandien svarbu ne mažiau, nei vakar. Ne prisiminti mums reikia, kad buvo Vincas Kudirka, bet suvokti, kad jis reikalingas.

Žinia, jei pats ateitų ir

prašnektų, pamėgintų rašyti ir siūlyti šen ten savo *Tėvynės varpus*, tai turbūt greit suvoktų, kad reikia iš naujo leisti *Varpą* — tokios pačios jėgos, tokio poveikio kaip anas.

Apie žmogaus vertybes V. Kudirka kalbėdavo tiesiai, ir laisvo žmogaus tiesi šneka „maniesiems“ tuomet buvo priimtina netgi poezijoje. Dirbk žmonių gerovei, turėk dorą idealą, ir tegul meilė Lietuvos nušviečia mūsų vieningą kelią. Gerokai vėlesnio sovietmečio rašytojai, vėl ieškoję žmogaus vertybių ir skelbę jas, turėjo išrasti ezopinę kalbą. Kas žino, kokią kalbą reikėtų išrasti šandien? Tai tuo atveju, jeigu suprantame, kad vertybės vėl reikia ir skelbti, ir ginti nuo agresyvaus nihilizmo.

Vincas Kudirka sielojosi dėl įvairiausių konkrečių dalykų anuometinėje Lietuvoje, badė juos pirštu ir daugelį kaltininkų barte barė. Tai buvo ne tik svetimi engėjai, bet ir baisi nusigėrusių, kits kitą žandams skundžiančių tautiečių tamsybė. Skundikus jis tiesiog vadino šungalvais; inteligentams diagnozavo nesiliaujantį kinkų drebinimą. O sykiu kvietė į aukštesnius žmonių tikslus kaip tikras idealistas, tikintis net ir tuo, kas daugumai atrodė neįmanoma; todėl ir dabartinių, kaip anuometinių, pragmatikų būtų panašiai supeiktas.

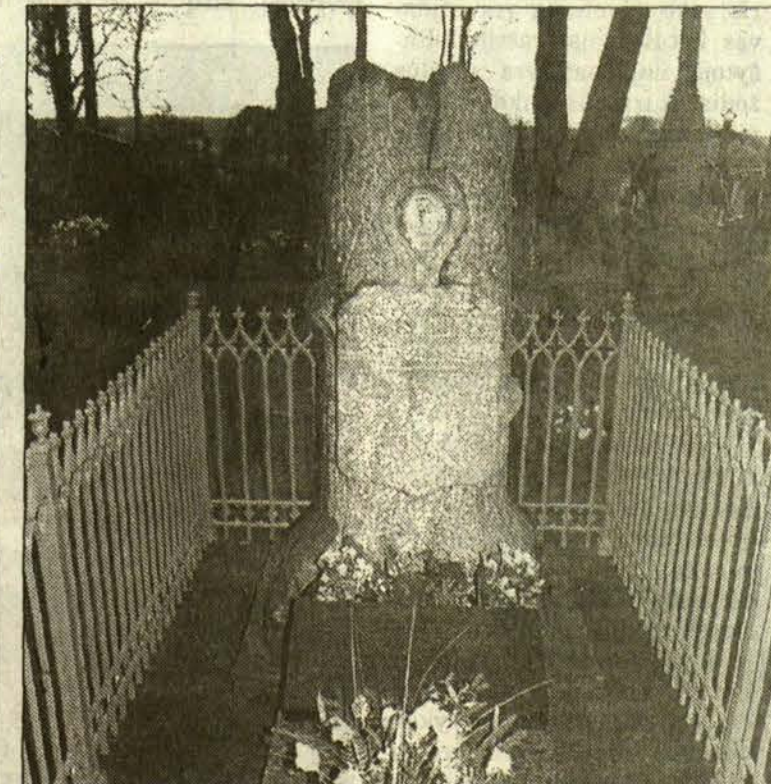
(Nukelta į 2 psl.)

Dr. Vinco Kudirkos klėtėlė Paežeriuose, Vilkaviškio rajone. Nuotr. Romo Eidukevičiaus.

Dr. Vinco Kudirkos muziejus Kudirkos Naumiestyje, Šakių rajone

Dr. Vinco Kudirkos paminklas-kapas Kudirkos Naumiesčio kapinėse, Šakių rajone. Užrašas ant paminklo: „Daktaras Vincas Kudirka; gim. 21.XII.1858, m. 16.XI.1899.“

Nuotr. R. Eidukevičiaus

BALYS AUGINAS

Epodas Bičiulio Vaclovo sielai.

Tariau — pabuski, pumpure —
 Ir pumpuras pabudo —
 Žiedais prašneko bundanti šaka:
 — Vacy — žiedai šnabždejo:
 — Pasiliki,
 Kur tu neši
 Gimtosios žemės giesmę,
 Dainuoti jos nebaigęs —
 Ir klykia
 Tavo raštų raidės,
 Pabirusios
 Kaip šv. Jono vabalėliai
 Tamsioj pavasario naktį — — —

Tu gyvenai mėnulio ilgesiu,
 Ir liūdesio aiduos,
 Dvasios virpesiu — —
 Nerdavai į žmogaus sielos gelmes:
 Radai jį klajojantį dilgėlėse,
 Širdyje blogiu išsirusiu —
 Plaukiantį pikta
 Per laiko upes nemarias — —

Sutikau aš Tave
 Bendrasielį —
 Su vienodais troškimais,
 Pasivaikščiojimai knygu lapuose — —
 Žemei palikdavom šėšelį,
 O žengėm raidžių dirvonais
 Ir paukščių takais ir rimais — —

Mes buvom atogrąžų čiulboniai.
 Patekė žemėn svetimon
 Pelkėm ir tyrais tapusia —
 Ir dviese gėlėtom lankom ėjome
 Grožio ir gėrio spindėjime — —

Vacy,
 Leisk man dar paskutinį kartą
 Pasinert į meno pokalbių gelmes
 (Kancė mums buvo viskas,
 Ir amžinas mums buvo grožis) —
 Ir jas — kaip dovanas —
 Išsinešei prie Dievo vartų —
 Kur grožis groja Amžinybės smuikais — —

Ir vėl ten susirinksim mes,
 Palikę lopšį laikiną
 Ir rožes,
 Ir šimtamečius qžuolus Punioj,
 Merkinėj, Alytų — jie mūs dainoj
 Kelionėje viltim žydėjė
 Ir šėšeliu — —
 Bet Tu gyvent su saule
 Prisikėlei — — —

Vacio Kavaliūno knygos *Šauksmas* sutiktuvių proga.POETIŠKOS ŠIRDIES
ŠAUKSMAS

BALYS AUGINAS

Noras save išreikšti — tai žmogaus kūrybiškasis gyvenimas. Per eilę skriejančių metų mes sukrauname ne tik savo amžiaus lobį, bet ir savo darbų derlių. Žmogus gyvenime dažnai nepastebi, ką jis sėja. Tačiau kasdien sėjami grūdai ilgainiui duoda derlių. Ypač tai turi džiuginti rašytoją, kuris savo gyvenimą yra atidavęs lietuviškajai raštijai! Rašytojo impulsas yra mąslus žodis, kurį pasirinkdamas ir pindamas žodinė pasakojimo pyne, jis žodžiais nutapo įsi-vaizduotą gyvenimą, savo mintyse sukūręs įtikinantį nerealaus gyvenimo paveikslą, kuris gimė jo vaizduotėje, parodo savo veikėjo psichologinę būseną, atidengdamas būdingą tipą ar realų ir gyvą žmogaus charakterį.

Tad kiekviename literatūriname pasakojimo-apsakos, novelės ar romano žanre veiklas turi turėti fabulą ar siužetą, įvykių ir veikėjų išgyvenimus bei jų vaizduojamus charakterius. Taip pat autorius pasirenka ir jam reikalingą pasakojimo fonui sukurti aplinką, kurioje vyksta veiksmas. Čia autorius yra pasakotojas ir vaizduotojas įvykių, kuris atsiveria prieš skaitytoją. Kaip jis pasakoja tai įvykių, yra autoriaus talentas

rinkti žodžiai, kuriais sukuria dramatinę, jausminę nuotainę. Ir tas pasakojimas yra autoriaus kalbos unikalus stilius, skiriasi jį nuo kitų autorių.

Žvabioji tremtis yra davusi pasauliui daug talentingų ir žymių žodžio meistrų. Vienų talentas jau buvo subrendęs tėvynėje, kitų — pražydo ir

ir originalumas, jo stilius, pasuklėjimo jau svetimoje dangėje. Koks kraupiai tra- giškas išeivio rašytojo gyvenimo kelias! Kokios likimo patyčios! Rašytojas neša savo tėvynės praradimo kryžių, lūpomis ir kiekvienu atodūsiu kartodamas savo žemės vardą! Jis rašo savo širdies rašalu tėvynės ilgės ir gavo gyvenimo kanciją. Sėja lietuviškoms raidėms, sodindamas savo idėjas į svetimą (tautiškai nederlingą) vagą.

Toks tremties žodžio sodininkas buvo ir kolega Vacys Kavaliūnas, kurio pomirtinė knyga, išleista šiais metais Lietuvoje. Tai novelių rinkinys *Šauksmas*. Prieš kalbėdamas apie šį novelių rinkinį, norėčiau priminti, kad jau ankstyvesniuose savo raštuose-romanuose *Kalnų giesmėje*, *Aiduose ir šėšeliuose*, kurie buvo premijuoti, kritikai teisingai pastebėjo, kad autorius palietė egzistencializmo problemą. Meilė, kancija, gamtos grožis, žmogaus vienišumas ir amžinojo grožio ilgesys igijo egzistencinės prasmės. Autoriaus sampratoje gamtos grožis, žmogaus dvasiniai troškimai turi vesti į amžinybės grožį, į patį Dievą. Gal dėl to jo vaizduojami žmonės yra labai nežemiški ir abstraktūs. Ir kritika tada pastebėjo, kad visą gyvenamojo laikotarpio realybę V. Kavaliūnui tėra tik tolimas fonas veikėjų uždaram vidaus pasauliui išryškinti, tad gyvenimo problemų visai nėra.

Vacys Kavaliūnas.

Kritikas Pr. Naujokaitis, rašydamas apie Vacio Kavaliūno romaną *Aidai ir šėšeliai*, sako: „Nors siužetinė linija čia yra žymiai konkretesnė, tačiau realioji buitis ir čia nustumiami į antrąjį planą, veikėjai yra nešami gyvenimo srovės, o ne jie patys tai srovei vairuoja“.

Taip buvo Vacio Kavaliūno romanuose. Pasiziūrėkim nūnai į šių novelių knygą *Šauksmas*.

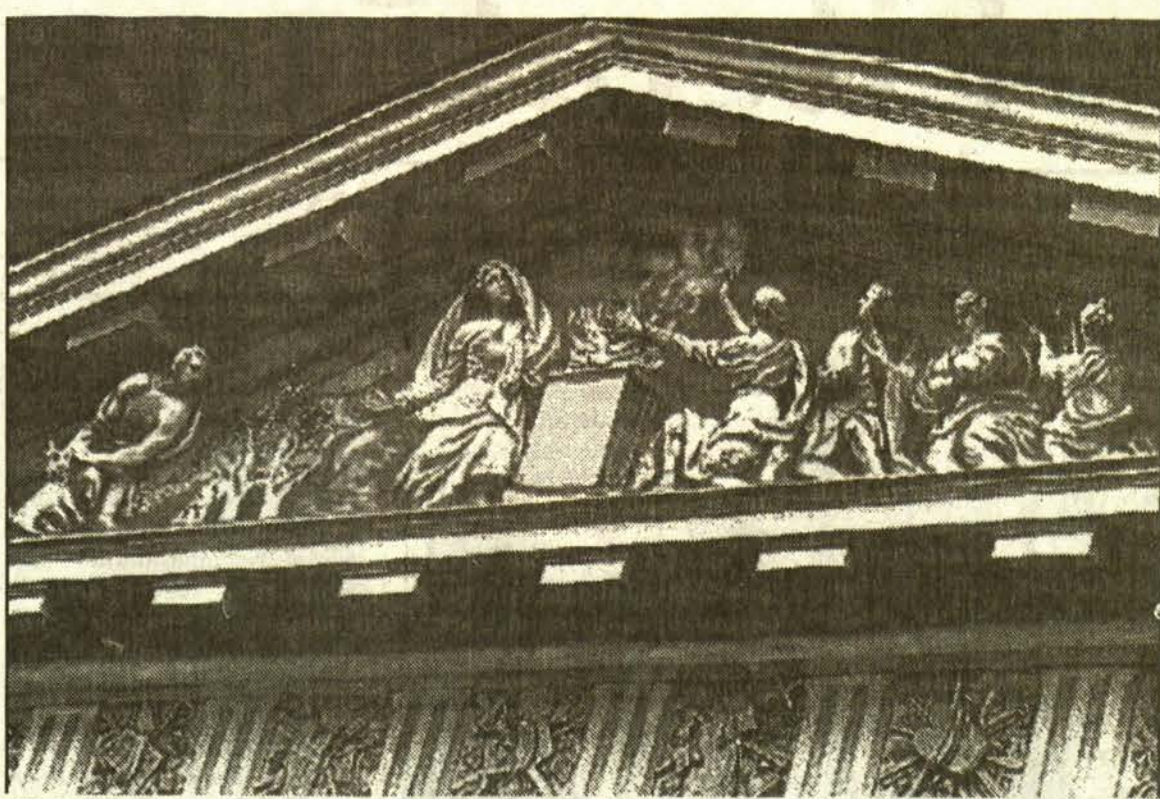
Kalbėdami apie Vacio Kavaliūno novelių rinkinį *Šauksmas*, turime pripažinti, kad jis čia pasirodo kaip geras novelistas. Sakyčiau, išeivijos literatūroje Kavaliūnas yra geriausias. Ir turbūt net nepakankamai įvertintas, nes kiti

mums žinomi mūsų novelistai ne visada pasižymi tikru novelių žanro rašymu. Vacys Kavaliūnas puikiai valdo novelės sąrangą, ir, aš galvočiau, kad jis mūsų literatūroje nėra nė kiek menkesnis už garsųjį XIX šimtmečio prancūzų rašytoją-novelistą Guy de Maupasant (1850-1893), kuris yra parašęs apie 300 novelių, kurios stebina pasakojimo lengvumu, minties ir fabulos glaustumu. Jis yra kondensuotas, nepaprastai įvairios tematikos, kupinas psichologinio realizmo. Sakau realizmo, nes jis į savo pasakojimus mokių įpinti realius epizodus ir charakterius. Kavaliūno kuriniai yra tikrai išbaigti, kur siužetas yra kondensuotas — kaip novelei būdingas — jau negali būti tęsiamas. Mūsų Kavaliūnas yra lyrikas, romantikas ir jautrios sielos poetiškai moralus rašytojas. Jis yra labai religingas, mėgsta gamtą, grožį, moralę ir savo gimtąją žemę. Toji dieviškumo samprata atsispindi visuose jo kuriniuose.

Kiekvienas kūrėjas jį supantį pasaulį mato naujoje, jam būdingoje šviesoje ir savo kūryba ta prasme pasaulį transformuoja. Tačiau ši transformacija, jos transformuojanti galia, paprastai vartojama tik išsakyti jausmams ar mintims išaiškinti. Ir štai tie atributai: geras siužetas, stipri kompozicija, gražus literatūrinis stilius.

Rinkinyje yra 32 novelės. Jų tarpe keturios literatūrinės pasakos. Autorius yra lyriškai jausmingas, stilius papuoštas poetinėmis metaforomis, jo poetinis žodynas jautrus, ir kai kurie posakiai yra ne tik romantizmo šviesoje blizgų lyg perliukai, bet ir veikia skaitytoją savo dievišku tyrumu, pavyzdžiui: „begalybės žingsnių aidaisiais, šviesų virpesiais ar tylos gėlmėmis, nepasikartojančiai ilgesingai virpančiom gestancio vakaro šviesom“. Poetinio žodžio stiliaus perlais savo švelnioje sieloje nešiodamas poetinę stygą, Kavaliūnas ir pats virpa, ir skamba, kaip smuiko styga. Jis jaučia gamtos grožį, žmogaus kanciją ir likimo jam uždėtą našą, kurią turi nešti kartais visą savo tragišką gyvenimą, kaip motiną, kurios kūdikis nuskendo plaukiant laiveliu. Ir toji siaubio vizija persekioja jį visą gyvenimą. Arba graži Mirabelės meilė: išteka už kito, palikusi mylimąjį, o tas visą gyvenimą mena jį laimę ir jos pasakytus tikrai poetiškus žodžius: „Kaip gražu būtų, jei naktį kalnuose niekad nenustotų žaibai, ir mes būtume jų šviesoje!“

Arba novelėje „Jis“ Agnė Norvaišienė — svajotoja, ti-

Vilniaus arkikatedros detalė. Nuotr. Vincas Salčiūnas.

kinti sapnais. Jos pirmąjį vyrą išveža į Sibirą, o ji išteka antrą kartą, bet pirmojo vyro negali pamiršti, suseraga manija ir paranojiškai atitolsta nuo realybės.

„Ji“ — veikėjas mokytojas. Mėgsta smuikuoti. Smuikuodamas pavaikare prie atdaro lango, visada užbaigia „Ave Maria“. Kartą pro langą išvysta merginą, kuri kaštono pavėsyje klauso jo grojimo. Tai grynai romantizmu kvepianti novelė. Čia nėra jokio ypatingo siužeto, o tik poetinė neoromantinė novelė.

Novelėje „Yra ir tai, kas niekad nepraeina“ mane patrau-

kė gražus posakis: „Ada, kodėl visada iš tavo akių ir veido kilo ir skleidėsi nenuitylančios liūdesio melodijos“. Tai viena gražiausių rinkinio novelių. Novelėje „Baimė“ gražus atsiminimas, kai bekeliuojant miške, sustoja automobilis ir, jo negalint užvesti, pora eina temstant į mišką, o lauko ke- liukas juos nuveda į apleistą namą, kurio durys nerakintos. Įėjus vidun, jaučiamas šaltis ir vaiduokliškas jausmas, tarsi kas verktų ar dejuotų. Apimti iš baimės, išbėgę atgal ir grįžę prie savo automobilio, jį labai lengvai užveda. Tačiau baimė vis tiek juos lydi. Kita

novelė „Iškurtuvės“ yra ilgesnė ir paslaptingesnė. Ir labai originaliai supinta. Novelėje „Lilita“ jautriai nupasakota meilės istorija. Vienintelis silpnas dalykėlis, patekęs į šį rinkinį, yra „Paukščiai“. Tačiau kitas, vieno puslapio, ne novelės žanro kurinėlį yra gražia medžio personifikacija pavaizduotas žmogaus likimas. Šia lyrine pasaka ir baigiasi rinkinys. Skaitytojas atras ir daugiau čia nemintų novelių, galės pasidžiaugti poetiniu žodžiu, jausmingu ir nuosirdžiu pasakojimu, meile menui, žmogui.

Kudirkos prisiminimas, Kudirkos reikmė

Atkelta iš 1 psl.

Tik Himnų giedame, aciu Dievui, dar nepeikdami. Berods, nė viena tauta tokio prasmingo ir prakilnaus himno neturi.

Stebuklo Žodis, nuo kurio siela pasveiksta, pačiam Kudirkai buvo Jono Basanavičiaus išleisti *Aušra*. „Tiek pamenu, — rašė jis pats vėliau nuosirdžioje išpažintyje, — kad atsistojau, nuleidau galvą, nedrįsdamas pakelti akių į savo kambarelio sienas... Rodos, girdėjau Lietuvos balsą, sykiu apkaltinantį, sykiu atleidžiantį: o tu, paklydėli, kur iki šiol buvai? Paskui pasidarė man taip graudu, kad apsikniaubęs ant stalo apsiverkiau. Gaila man buvo tų valandų, kurios negrįžtamai išbrauktos iš mano gyvenimo, kaip lietuvių, ir gėda, kad taip ilgai buvau apgailėtinau pagėdėliu...“

Tai pergyveno ir dėl prarasto gyvenimo laiko krintosi vos 25-erių metų vyras, nelyginant Biblijoje iš Sauliaus tapęs Pauliumi.

Kai baigdamas universitetą kūrė, drauge su kitais jaunais patriotais, slapta „Lietuvos“ draugiją ir projektavo leisti *Varpą*, Lietuvos tėvynės idėja švietė jiems kaip konkretios darbų gairės. Platinti šviesą, atgaivinti ir pakelti tautos dvasią, rašliavą ir daile — tai gi literatūrą ir meną, gerinti šalies ūkį ir t.t. O juk viską dar gožė spaudos draudimo ir knygų persekiojimo tamsu- mo. Valdiškoje rusiškoje mokykloje už per pertrauką iš- tartą lietuvišką žodį mokinui ant kaklo kabindavo gėdos lentą. Slaptos lietuviškos „d- raktorių“ mokyklėlės nuož- miai persekiotos, kaip ir knygnešiai — šviesos ir tiesos nešėjai, žmonių teises pamy- nusios imperijos grovėjai. Bet žmonės lėtai kilo už savo tei- ses, buvo lyg prisitaikę. „Tau- ta tūno tamsoje, pati to nesu-

pradama“, rašė aplankiusi Lietuvą suomių rašytoja Mäi- la Talvio. Petro ir Sofijos Kriaučiūnų namuose ji sutiko V. Kudirką ir mąstė apie „budintįjį“, kuris „kencia šim- tą kartų stipriau, nes kencia, budi ir beviltiškai kovoja, stengdamasis palaikyti visos tautos viltį, kuri miega“.

Imperijos galybė rodėsi dar visai nepajudinama. Nutaute ar kitaip nutolę, moraliai pa- laužti ar abuogi žmonės — o jų vardas buvo legionas — į Lie- tuvos gyvybės kovotojus žiū- rėjo pasipūtę kaip į keistuo- lius, dažnai netgi nekenčė, pravardžiavo pamišėliais — litvomanais. Tik pamanykit, ir tas apsišvietęs daktaras su- svajojo, kad gali būti kokia nors Lietuva, ir aukoja visuo- menės darbui visa, ką turi, užuot savimi kuo geriau pa- sirūpinęs. Ar ne beprotis?

Tebus man atleista, bet ir po šimto suvirš metų, jau an- trąsyk atkurtoje valstybėje ne viskas nuo Kudirkos laikų yra pasikeitę. Vietoj „litvomano“ vartojami kitokie pravardžia- vimai, ir kitoks šiandien mor- alinis presingas, visko aukš- tesnio suniekinimas; o esmė ta pati: vargšas lietuvi, ne- tikėk savo šalimi ir nebran- gink neregimųjų vertybių, nes tai „nešiūlaikiška“.

Einant šia kryptimi, ir gy- venimas — niekai, tik laikas pasinaudoti, ir žmogaus gy- vybė jau darosi niekai.

„Ko čia gyventi, jei vis tiek mirsi“, — tokio pasidavimo plintanciai psichozai jau pasi- girsta net iš jaunų lūpų.

Štai čia galime ir privalome išskirti Vincą Kudirkos mora- lines nuostatas, kad jauni žmonės atsiremtų į jo papras- tas ir aiškias maksimas. Gy- venk taip, kad nesupelytum ir neitum į kapą be likusio ženklo, kad žmogumi buvęs. Apsidairyk ir pamatysi, kiek daug tikrų, dorų žmonių taip gyvena, tyliai ir kantriai pu- rendami tėvynės dirvą. Palik

ir tu gėrio ženklą, berk pasėlio grūdą, ir gyvenimas bus pras- mingas, ne tuščias, o vertas žmogaus, apie kurį kiti nie- kuomet nepasakys: tuščia jo. Taip yra, broli: tavo gyveni- mas matomas tik per pasėlio grūdą ir neapleistą dirvą. At- grasus tėra tuščias gyveni- mas, kai nieko nedarai, net vaiko nesustabdi, rūgiuose bėgancio į bedugnę. O jų tiek daug vis naujų bedugnių. „Kas darbininkas ir kas dirbti gali“, teigsi girsta Kudirkos kvie- timą padėti artimui.

Kartu su artimaisiais tik čia turime savo tėvynę. Ji su- sirūpinusi stebi, kokiais ta- kais jos dideli vaikai eina, ko- kie siekia lydi jų žingsnius ir kas rusena jų širdyse — ar yra ten žmonių meilės? Lietu- va pasirinko Kudirką, kad visa tai būtų pasakyta visiems laikams.

Vincą Kudirkos laikų desi- nieji ir kairieji pravardžiavo vieni kitus cicilikais ir at- žagareiviais. Daktaras matė vaistą ir davė abiem pusėm bendrą vardiklį — esate Tė- vynės vaikai, o ji melste meldžia vienybės. Tą nors kiek suprantant randasi tau- ta, šalis, valstybė, turinti de- ramą vietą tarp kitų tautų, šalių, valstybių. Betgi ten glū- di ir didesni dalykai. Kiekvie- nas, kuriam Lietuva — tėvynė mūsų, jau nebe vienas. Jis nepasiklydęs pasaulyje ir ne- paliktas be pareigos savo mo- tinai. Tautos giesmė, kurios šimtmetį dabar taipgi minime, tai susipratusių giesmė; jos teigimo ir meldimo neima- noma tarti beprasmiškai. Tau- tos giesmė yra Kudirkos mums paliktas — nelyginant akmeninėse lentelėse įrašytas — Lietuvos vaikų moralinis kodeksas. Kiek jo laikysimės, tiek mūsų ir tebus. Kartu tai ir slaptoji Kudirkos malda: kad išnyktų tėvynėje tamsu- mos, kad širdyse būtų meilės.

Dirbkime ir igyvendinsime. Dėl tokių tikslų verta gyventi.

Iš knygos *Buties fragmentai*. Algimantas Kezys.

PARODOJE — SKULPTŪRA IR POEZIJA

Jaunesnės kartos skulptorius Mindaugas Šnipas savitai, tik jam vienam būdingais darbais iš medžio, akmens, metalo garsėja ne tik Lietuvoje. Jo skulptūrų yra Danijoje, Švedijoje, Vengrijoje. Bendradarbiaudamas su išeivijos skulptorium Vytutu Kašuba, jis atliejo, padidino Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio Gedimino paminklą, dabar stovintį prie Katedros, Gedimino kalno papėdėje.

Vilniaus senamiestyje esančioje galerijoje „Akademija“ neseniai atsidarė Mindaugo Šnipos paroda *Dusenos*. Prieš parodos atidarymą surengtoje spaudos konferencijoje, atsakydamas į žurnalistų klausimą, ką reiškia toks neįprastas parodos pavadinimas — *Dusenos*.

— Tų parodoje eksponuojamų skulptūrų vaizdai, idėja, seniai nedavė ramybės, mane tiesiog dūsino. Taip ir atsirado toks parodos pavadinimas — *Dusenos*.

M. Šnipas pabrėžė, kad tai ne jo vieno paroda, o bendra su poetu Liudviku Jakimavičium. Iš tiesų, ši paroda neįprasta — vietoje katalogo buvo išleista skulptoriaus Mindaugo Šnipos ir poeto Liudviko Jakimavičiaus bendra, didelio formato knyga, pavadinta taip, kaip ir paroda — *Dusenos*.

Parodoje sutiktas žinomas tapytojas Algimantas Kuras man sakė, kad tokia bendra dailininko ir poeto paroda — bene pirmoji Lietuvos dailės istorijoje. Kiekvieną eksponatą ir knygoje įdėtą skulptūros atvaizdą lydi L. Jakimavičiaus poetiškas tekstas. Kas puslapis atsiverčiančios skulptūrų reprodukcijos lyg į grandinę

kabinasi, susilieja su poezijos tekstu. Tas susiliejimas — ne formalus, ne išorinis. Pasak menotyrininkės Laimos Kreivytes, poetiškas žodis neapartina M. Šnipos skulptūros formos — jie kartu kuria metaforas. Abu — skulptoriaus ir poeto — kūrinius jungia ne išorinis panašumas, o vidinė abiejų autorių brolystė: modernios pasaulėjautos bendrumas, archainių įvaizdžių klodai. Ten, kur Šnipas kala akmenį, Jakimavičius savo poetinius žodžius spausdina rašomajame mašinėle, o kai skulptorius medį tašo kirviu, poetas rašo ranka, — savo atsiliepime apie parodą rašė L. Kreivyte.

Apžiūrėdamas galerijoje sudėtus eksponatus, įsitikini,

kad L. Jakimavičius neilustruoja, o papildo M. Šnipos skulptūrų sukeltą įspūdį. Štai ant galerijos grindų guli senovės dvelkiantis medinis daiktas, su kabliu viename jo gale. Šiam objektui knygoje skirtas toks poeto tekstas:

*Užsnūsim ir mes ilgam
Sunkiais kabliais užkabine
duris*

*Už miško suloja šuo
Kaimyną veža
Šlapias arklys
Su degtine namo.*

Galerijoje eksponuojami pastaraisiais metais M. Šnipos sukurti įvairaus dydžio objektai iš medžio, granito, metalo, net iš plytų. Parodoje jie išsimėtę erdvėje, padėti ar pastatyti bet kaip ir nesusię su konkrečia vieta ar laiku. Jie atrodo seni, sudulę, tarsi būtų tūkstančio metų senumo. Prie vieno tokio iš medžio ir granito padaryto daikto, pavadinto *Įnagis*, „limpa“ L. Jakimavičiaus eilutės knygoje:

*Gimiau Žemaitijoje
už tūkstančio metų
baigiantis vasarai
kai vienuolis paglostė*

*suakmenėjusią mano galvą
lauko gale.*

M. Šnipas sakė, kad jis turi trauką prie archainės savo darbų dvasios:

— Nekenciu sintetinių medžiagų, o tik grynas, nedirbtines, natūralias. Savo darbams renkuosi, pavyzdžiui, patrūnijusią medieną, — sakė skulptorius.

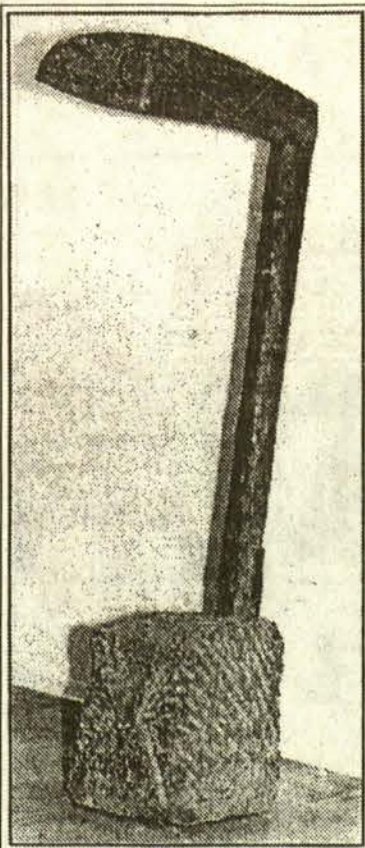
Todėl tiek jo ankstyvesni, tiek šioje parodoje eksponuoti daiktai dvelkia senove, mūsų tėvų ir protėvių dvasia. Tokia nuotaiką sukelia taip pat dažnas L. Jakimavičiaus eilėraščių knygoje *Dusenos*.

Bet yra ir linksmybų epizodų, pavyzdžiui apie susapnuotas laidotuves, kuriose iš Čikagos į Vilnių atvykusi ir verslininke tapusi Rita Dakutė pasodinta ant didelio kreminio torto.

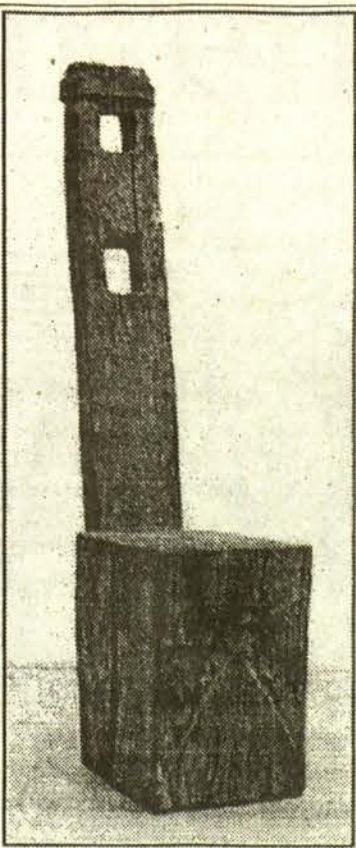
Parodos autorių spaudos konferencijoje vienas žurnalistas pasakė, kad parodos palaidovė — knyga *Dusenos* greitai gali tapti bibliografinė reikė, nes jos tiražas — tik 100 egzempliorių.

Paroda susilaukė didelio susidomėjimo. Į parodos atidarymą atėjo Švietimo ir mokslo ministras K. Platelis, prezidento patarėjas D. Kuolys, Dailės akademijos rektorius A. Šaltenis.

Algimantas A.
Naujokaitis

Mindaugas Šnipas. „Sustingęs sparnas“. 1996 m. (kairėje); „Daiktas“, 1995 m.

NAUJI VILNIAUS DRAMOS TEATRO SPEKTAKLIAI

Vienas naujesnių Vilniaus Nacionalinio dramos teatro spektaklių — *Genijaus dirbtuvė* — neįprastumu, nepatogumu yra tikrai tipinis genijaus dirbtuvės pavyzdys. Naujoji spektakliu debiutuoją jaunas dramaturgas Herkus Kunčius, spektaklio režisierius — Andrius Nakas. Aktoriai nuo pat spektaklio pradžios iki pabaigos stebina išradimu, sugebėjimu improvizuoti, kurti savus tekstus, tempti spektaklį ir pirmauti. Tai ne genijų spektaklis, bet jis pastatytas apie genijus, kurie yra „mes“, kurie minkomi iš kasdienybės molio.

Iškilus aukštųjų genijų menas seniai nebegriebia už širdies, nevirpina sąmonės ir jausmų. Mąstyti teatru svarbiau, nei profesionaliai „kalti“ spektaklius, apsišarvavus teoriniais pamaisymais.

Audriaus Nako spektaklyje vaidina aktoriai Rimantė Valiukaitė, Vitalija Mockevičiūtė, Šarūnas Puidokas, Vytautas Šapranauškas, Sigitas Rackys. Garbingą Rainerio Marijos Rilės vaidmenį sutiko atlikti labai užimtas, išblyškęs, darbuose paskendęs visuomenės žmogus — poetas ir aktorius Alvydas Šlepikas. Visi jie vienodai svarbūs ir ryškūs, verti vaidmenų. Sergejus Diagilevas, Ogiustas Rodeinas, Kamilė Klodel, Isadora Duncan, Vaclovas Nižinskis, Raineris Marija Rilė — ne tiek istoriniai personažai, kiek pastovaus, uždaro menininkų rato pažįstamieji. Skirtumas tik toks, kad anie žino savo vertę, viens kitą jau suinteresuojančios, jų lūpose — tarpautinis meno kontekstas, o šie ne tik kad vienas kito nevertina, bet ir nepastebi, ar

net nenori pažinti. Kasdienybė praryja genialumą, ir tik genijus gali jį apčiuopti — ypač teatro mene.

Pramoginiam, komediniam teatro repertuarui atstovauja ir prancūzų dramaturgo Franciso Webero komedija *Vėpla*. Režisierius Ramutis Rimeikis jau kelintu spektakliu žiūrovus kalbina aktorių išmoningumu, jų partnerystės įtaigumu, netikėtų situacijų seka.

Vėpla patrauklus tuo, kad režisierius R. Rimeikis, kaip reta šiandien, daugiausia kūrybos suteikė aktoriams — Regimantui Adomaičiui, Vytautui Rumšui, Eglei Gabrėnaitei, Evaldai Jarui. Net sunku nubrėžti ribas, kas sumanyta aktorių, o kas — režisieriaus.

Žinoma, bendra spektaklio kompozicija, gal net ir judėjimo trajektorijos, tikslus žanro įvardinimas — pasirinktos žaidimo taisyklės — priklauso režisieriui, tačiau spektaklio ritmo, tempo autoriai — visi. Ir tai didžiausia spektaklio vertybė.

Scena iš spektaklio *Genijaus dirbtuvė*. Aktorė Rimantė Valiukaitė ir Šarūnas Puidokas. Nuotr. Dimitrijus Matviejevo

Mindaugas Šnipas 1998 m.

„Exultate“ choras iš Cleveland, OH, džiugina St. Petersburg ir kitų Floridos vietovių lietuvių gruodžio 5 d. koncerte, kurį surošė St. Petersburg Kultūros būrelis. Priekyje — choro vadovė ir dirigentė muz. Rita Čyvyaitė Klierienė.

Pavasari savo spektaklį *Stepančikovo duras* pastatė Jonas Vaitkus. Apie spektaklį režisierius kalbėjo: „*Stepančikovo* pasirinkau neatsitiktinai. Dar repetuodamas *Brolius Karamozovus*, susidūriau su F. Dostojevskio daugiakalbiumu — jis veikia žodžiu. Jis nuolat ieško naujų žodžių vingių, naujo minties atspalvio, būtent taip plėtodamas žmonių charakteristikas karščiuojančioje terpėje. Beveik kiekvienam personažui Dostojevskis yra užgriebęs tokį geluonį, kuris iš esmės lemia jo elgseną, jo būseną, jo kalbėjimą, charakterio savybes. Atrodo, kad yra daug žodžių, bet pasirodo, kad viskas labai logiška, viskas stovi ant tam tikrų tipažų postamentų. Dostojevskis — nepralengiamas psichologas ir analitikas, jautantis visom ląstelėm. Jis nėra sentimentalus. Jis labai nesentimentaliai žvelgia į žmogų ir į situaciją, į žmogaus silpnę, kuri veda jį prie destruktivios, pakrikusios gyvensenos, verčia prisitaikyti prie įvairiausių sąlygų, bet nepakeičia jo prigimties — kinta tik luobas, paviršius, keičiasi žodžiai, bet esminiai dalykai, stumiantys žmogų, nesikeičia. Čia galime atrasti Jungą, Freudą, Nitzschę, psichopatologiją. *Stepančikovo duras* yra savotiškas šių dalykų vadovėlis.

Dostojevskis įdomus ir aktorine prasme: reikia sugriebti

tą charakterį, sugriebus kalbėti tuos tekstus — ir suvokime, kodėl taip kalbama, kodėl reikalinga tiek daug žodžių, ką tie žodžiai slepia. Taip yra todėl, kad reikia paslėpti tą keistą tuštumą — ir kuo daugiau šnekama, tuo daugiau meluojama. Kuo daugiau meluojama, tuo daugiau sukuriama keistų iliuzijų — jausmų, tikros draugystės, tarnystės, vergavimo“.

Pats naujusias Lietuvos Nacionalinio dramos teatro spektaklis, kurį pastatė režisierius Rimas Tuminas — tai Sofoklio tragedija *Edipas karalius*. Režisierius dirbo su būriu vidurinėsios ir jaunesnės kartos aktorių ir apie savo pasirinktą kūrinių sakė: „*Edipas* žino beprotišką, absurdišką žmonijos klaidą — siekti laimės. Šiai pjesei jau per du tūkstančius metų, bet nesuradau joje tragedijos.“

Edipas karalius — juokinga, šmaikšti, gera drama. Kai sunku buvo išreikšti tragediją, Sofoklis įvedė bufonadines, humoristines scenas. Pavyzdžiui, scenoje prieš mirtį — staiga visai juokingas dialogas. Tekstas ir spektaklis privalo būti grakštūs, vaikus. Tragedija — ne kažkur erdvėje, danguje, toliuose, apripiantuose kosmosą; ji yra čia — žemėje. Tai yra reali, konkreti Edipo istorija — kieno istorija. Todėl ji negali būti išskirtinė.

Tragediją galima įžiūrėti vienu esminiu dalyku: žmogus yra vienišas. Tai lyg praeikimas. Globalinės, visuomeninės tragedijos nėra. Šiandien žmogus giliai individualizuotas ir atsakingas tik už tai. Mes galvojame, kad esame bendruomenė, bet taip nėra. Mes paliekame Edipą — šio tūkstantmečio pabaigoje. Vienas ar kitas *Edipo* pastatymas gali išreikšti „visuomeninę“ tragediją. Tarkim, finalinė scena: Edipas stovi nugara į visus, centre, choro dalyviai žiūri į jį nuleidę šalmus ar ietis... Tai tarytum visuomeninė tragedija. Tačiau jos nėra. Todėl dar nežinau, kaip palikti žmogų vieną. Per 15-20

sekundžių turi pasikeisti sceninė erdvė. Žiūrovas fiksuoja juodą, švartą, idealią teatrinę dėžę. Sceninėje dėžutėje — lyg juodoje spalvoje, tamsoje — slypi atsakymas. Tragedija yra įvykis ir ji reaguoja įvykių ryšys. Ši tragedija — tai sąvoka. Ji nėra konkreti, visuomeninė. Ji individualizuota. Tuo slytu, tuo ryšiu įvardijamas vienas žmogus. Tik tai vienas“.

Daiva Šabasevičienė

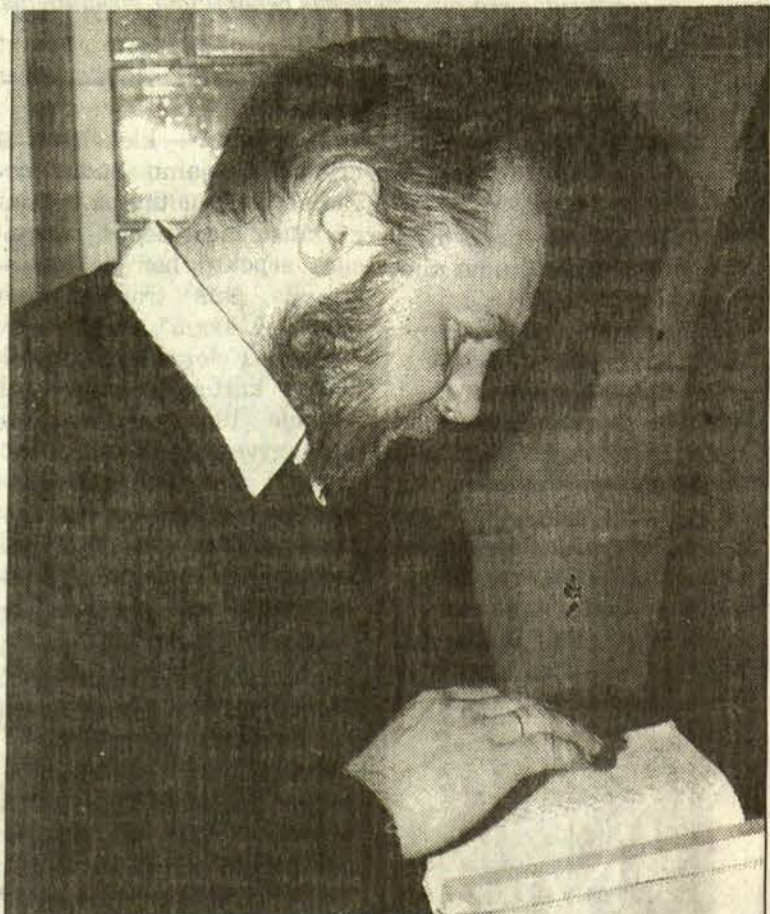
„ŽYDROJO DUNOJAUS“ BANGOS — KLAIPĖDOS MUZIKINIAME TEATRE

Po dviejų modernaus šokio pastatymų klasikos pasilgusi publika Klaipėdos muzikinis teatras pakviato į premjerą. Palydint senosios meilės, teatro scenoje pastatytas baletas „Žydrasis Dunojus“ pagal XIX amžiaus austrų kompozitoriaus Johano Strausso muziką.

„Žydrasis Dunojus“ grįžta į teatrą po ketverių metų — šis baletas scenoje buvo pastatytas 1994-aisiais. Senojo ir naujojo spektaklių kūrėjas — vilnietis baletmeisteris Jurius Smoriginas. Ši kartą jis sakė siekęs gražaus reginio pagalbą puikią muziką, prieinamą bet kokio išsilavinimo, skonio ir intelekto žiūrovui.

Nors J. Strausas neradė baletų, iš jo kūrinių buvo padaryta savotiška kompozicija, pavadinta paties populiariausio J. Strausos valso vardu. Pirmą kartą parodyta 1956 m. Leningrado Mazajame operos ir baletų teatre, ji ilgam įsitvirtino daugelio teatrų repertuaruose.

Kostiumus baletui sukūrė dailininkė Vida Leonavičiūtė-Insodienė, scenografija — Aina Janulionienė. Baletui „Žydrasis Dunojus“ dirigavo Klaipėdos muzikinio teatro meno vadovas Stasys Domarkas. Pagrindinius vaidmenis atliko: šokėja iš Kauno Rasa Dradauskaitė, klaipėdiečiai Beata Molytė, Rišardas Jankevičius ir kiti. (Elta)

Liudvikas Jakimavičius 1998 metais.

Iš Lietuvos trumpam grįžė, Kazytė ir poetas Kazimieras Bradūnas apsilankė Nekaito M. Marijos Prasidėjimo vienuolyne Putnam, CT. Iš kairės: Marija Noreikienė, K. Bradūnas, ses. Margarita Bradūnaitė, poetas K. Bradūnas.

Nuotr. L. Kazlauskas

Leidiniai

TRYŠ KRAŠTOTYRINĖS NAUJIENOS

JURGIS GIMBUTAS

Vis daugiau išleidžiama Lietuvoje kraštotyrių knygų. Vienos jų yra solidžios monografijos, kitos siauresnės apimtys, vieno autoriaus. Pamažu artėjama prie tikslo: kiekvienas miestelis ir apylinkė turi turėti knygą apie savo vietinę istoriją, geografią, etnografinę charakteristiką, tautosaką. Iš naujausio derliaus šiuo kartu apžvelgsime tris naujus leidinius.

Obeliai. Kriaunos. Straipsnių rinkinys. Vilnius: leidykla „Versmė“, 1998; 864 psl. iliustruota; 2500 egz. Redakcinės komisijos primininkas Venantas Maciekus. Knyga išleista Rokiškio rajono savivaldybės užsakymu, finansškai rėmė 8 įmonės.

Veikalo pabaigoje duota trumpa turinio santrauka, kurią čia ir panaudosiu. Obelių ir Kriaunų apylinkėse kada gyveno sėlių gentis. Pasibaigus karams su Livonija, šis kraštas atsigavo, kūrėsi kaimai. Ūkininkai dalyvavo prieš Lietuvos rusifikavimą nukreiptoje 1905 metų revoliucijoje. Remiantis atsiminimais, liudijimais bei rašytiniais šaltiniais monografijoje aprašoma kraštovaizdžio raida, apibūdinama šio krašto istorija iki Antrojo pasaulinio karo, rašoma apie partizanų pokaryje, spausdinama atsiminimų apie prof. Mykolą Romerį, aprašomos tradicinės žirgų lenktynės ant Sartų ežero ir kt. Tradicinės kultūros dalyje rašoma apie verslus (žemdirbystę, gyvulininkystę, žvejybą, bitininkystę), gyvenamuosius namus ir jų interjerą, audinius, paprotius, kalendorinius ir šeimos papročius, kapines, liaudies žinyną (medicina, veterinarija, meteorologija, etiketas), taip pat apie rusų sentikių papročius. Aptariamos vietos šnektos, skelbiami vietovardžiai ir pavardės. Spausdinama kraštotyros ekspedicijos metu užrašyta tautosaka.

Obeliai įkurti 1519 m.; 1976 m. turėjo apie 2,000 gyventojų. Kriaunos — 7 km į pietus — įkurti 1505 m. kaip dvaras; miestelis 1985 m. turėjo 347 gyventojus.

Ilgiausi straipsniai yra: Klaudijus Driskius — Žvejyba; Aloyzas Petrašiūnas — Obelių kraštas tarpukario metais; Danutė Kodienė ir Stasė Blazarenienė — Kalendoriniai papročiai; Kazys Misius — Iš Obelių ir jų apylinkių praeities iki 1915 metų. Knygos pabaigoje įdėti smulkūs Obelių ir Kriaunų valstelių žemėlapiukai su visų kaimų vardais. Ši monografija yra trečioji (po „Žagarės“ ir „Platių“) „Versmės“ leidyklos „Lietuvos valstelių“ serijos Lietuvos tokstantmečiui 1009-2009 atžymėti.

Užaugau Pasvaly. Straipsnių rinkinys. Sudarė: A. Apynis, B. Grigelionis, G. Jusaitienė, J. Pribušauskaitė. Vilnius: Danielius, 1997 (antras pataisytas leidimas), 652 psl., iliustruota, tiražas 1000. Knygos išleidimą parėmė Pasvalio savivaldybė ir kiti rėmėjai.

Pasvalio ir apylinkių savitumus literatūriškai apibendrina Jonas Mikelininkas. Pasvalio urbanistinę raidą detalizai aprašė Algimantas Miškinis. Bronė Stundzienė nagrinėja tautosaką, Vladas Brazūnas rašo Pasvalio istoriją, cituodamas keletą XVI ir XIX amžių

dokumentų. Tai yra ilgiausias šios knygos straipsnis, 90 puslapių. Pasvalio miesto įkūrimas skaičiuojamas nuo 1497 metų, kada Didysis Lietuvos kunigaikštis Aleksandras pasirašė steigiamąjį aktą. Tad miestas jau atšventė 500 metų sukaktį.

Apybraižose apie dabartinio Pasvalio rajono parapijas apžvelgiami svarbiausi praeities momentai, Lietuvos istorijos atbalsiai krašto gyvenime, prisimenami žymiausi iš tų parapijų kilę ar čia dirbę žmonės. Parapijų apybraižoms skirta 70% knygos turinio. Visoms dvylikai parapijų pridėti ryškūs žemėlapiukai su kaimais ir miškais. Aprašyti šie miesteliai su akcentu bažnyčioms ir parapijų istorijai: Saločiai, Kyburiai, Vaškai, Skrebotiški, Gruziai, Joniškėlis, Pušalotas, Pumpėnai, Krikliniai, Daujėnai, Krinčinas, Gulbinėnai. Kiekvieną apybraižą parėmė kita autorė ar autorius. Knygos pabaigoje skaitome jų visų trumpas biogramas. Prisiminsime, kad tais patiais 1997 metais buvo išleista Antano Šimkūno sudaryta nedidelė knyga „Daujėnai“, taip pat skirta Pasvalio 500 metų jubiliejui.

Jonas Juodgalvis. Mielagėnai (Istorijos bruožai). Vilnius: Diemedžio leidykla, 1998; 184 psl., iliustruota. Redaktorius Danas Kaukėnas. Knygos išleidimą parėmė Kultūros ministerija, Ignalinos rajono savivaldybė ir gana daug asmenų.

Ta pirmoji Mielagėnų krašto istorijos knyga prasideda pasakojimu apie Nalšios kunigaikštystę Mindaugo laikais. Parodoma šimtmečiais vykusių karų, okupacijų, reformų panorama. Išryškėja kurybinių, tvirtų, nepavergtų, nenu-tautintų šio krašto žmonių bruožai. Atsiribojama nuo gamtinių ir geografinių sąlygų aprašymo, nuo ūkio raidos analizės. Neturėta tikslo liesti tikrai turtingų šių apylinkių etnografijos bei tautosakos lobius. Tą spragą iš dalies užpildo 1969 metais Vilniuje išleista stambi monografija *Gaidės ir Rimšės apylinkės*. Tai yra apie 20 km į šiaurę nuo Mielagėnų, o jie yra 12 km į rytus nuo Ignalinos.

Jono Juodgalvio knygos tu-

Iš Aukštaitijos valstybinio parko Bitininkystės muziejaus.

Nuotr. Onos Rušenienės

rinos: Istorija ir administracinis pavaldumas; Parapija; Mokykla; Tautiniai santykiai; Paminklai; Žymūs žmonės (21 biografija); Šaltiniai; Literatūra. Daug dėmesio skirta tarpukario okupacijai, kada Lenkijos valdžia stengėsi nutautinti gyventojus. Mielagėnų apylinkėje buvo 90% lietuvių. Spausdinama 5 mokyklų fotografijos — visos medinės kaimiškos pirkios, jų mokytojų ir mokinių grupinės nuotraukos iš anų laikų. Tokiu būdu ši monografija yra vertinga tada vadinto Vilniaus krašto istorijos dalis. Paminklų yra tik 4 kryžiai ir viena Mielagėnų kapinių koplyčia. Žymiesiems žmonėms skirta beveik trečdalis knygos. Gerai įrišta, su spalvotomis nuotraukomis viršeliuose. Pardudama po 8.80 Lt.

KELIONĖ Į VILNIŲ, SĖDINT SAVO KAMBARYJE

Vilnius — The Symbol of a New Europe (Vilnius — naujosios Europos simbolis) spalvota, profesionaliai paruošta, 45 min. trukmės video juosta anglų kalba. Išleido „Vilnius on Video“ dviejų jaunų amerikiečių pastangomis: direktorius ir teksto autorius David Burgess; redaktorius ir pasakotojas — Thomas Wilbur. Pastarajam ir gimė ideja sukurti turistinę dovaną, reklamę-kultūrą ne vaizduojant apie Vilnių, į kurį buvo nuvykę verslo reikalais, bet pamilies Lietuvos sostinėje ir pasilikęs, nes „nuostabu gyventi ir dirbti milžiniškas permainas patiriančioje valstybėje... kurioje gali kažką pakeisti“...

Filmo kūrimas ir pagaminimas trukęs dvejus metus. Jį iš savo asmeninių lėšų finansavo Thomas Wilbur. Filme Vilnius pristatomas kaip senas, įvairus, įdomus miestas, davęs daug kultūrinių įnašų Europai, amžius stovėjęs kaip tiltas tarp Rytų ir Vakarų, tad jame susijungia tiek rytietiškos, tiek vakarietiškos srovės — susijungia, bet nesikerta, tik plaukia lygiagrečiai ir vienos kitas praturtina.

Prie vaizduojamos paruošimo darbavosį daug žinomų ir mažiau žinomų Lietuvos krašto istorijos dalis. Paminklų, fotografijų, patarėjų ir kitų žmonių. Pagrindinių pagalbininkų pavardės išvardintos skoningame vaizduojamos aplankė ir kartu įpakuotame lankstinuke.

Filme papasakojama apie Vilniaus architektūrą, isto-

Thomas Wilbur.

rija, kultūrą, menininkus; ne tik senovę, bet ir modernų Vilnių, kuriam gali rasti pra-

mogų, įdomybių bei poilsį net labiausiai išleptas turistai.

Pradedama kunigaikščio Gedimino sapnu apie Geležinį vilką, miesto įkūrimą, paminimi Gedimino laiškai, kviečiantys į Lietuvą, į Vilnių amatininkus, verslininkus, menininkus iš visos Europos, prižadant jiems lengvatas ir toleranciją. Toji tolerancija ypač stipriai pabrėžiama žydų, lenkų, kitų mažumų atžvilgiu, kol raudonieji ir rudieji okupantai nesujaukė Lietuvos gyvenimo. Kalbama ir apie sovietų bei nacių padarytą žalą ne vien žydams ar kitoms mažumoms, bet ir lietuviams (deportacijos, kalėjimai, KGB rūmuose įsteigtas muziejus, Sibiro gulagai); lietuvių pasipriešinimą okupantams; partizanų kovas; laisvėjimo pavasarį; rusų tankus ir beginkliams gyventojams parodytą smurtą prie televizijos bokšto; sausio 13-osios aukų laidotuves...

Žiūrovas vedžijamas po Vilniaus bažnyčias (gan smulkiai ir išsamiai pasakojant jų istoriją), muziejus, universitetą ir kitas mokslo institucijas, teatrų, restoranų; paminimi žymūs muzikai, rašytojai, kultūrininkai, kurių šaknys yra Vilniuje; parodoma dabartinių kitataučių Vilniaus gyventojų kultūra, buitį. Skamba Čiurlionio, Bacho, ir lietuvių liaudies, ir moderni muzika. Žodžiu — tai tikrai puiki dovaną, besiruošiantiems pirmą kartą aplankyti Vilnių lietuviams, ypač jauniems, taip pat kitataučiams. Vaizduojamos kokybės prilygsta bet kuriai, matomai 11 TV kanale apie keliones po tolimas šalis. Lietuviai gali tik didžiulius taip šiltai ir tiksliai pristatytą sostinę Vilnių, o taip pat stebėtis, kad tai padarė ne savieji, bet amerikiečiai.

Vaizduojant Amerikoje įsigyti (ji paruošta amerikiečių VCR) galima iš: APT Mgmt., 736 North Western Ave, Lake Forest, IL 60045; tel. 847-234-6337; fax 847-234-6511. Prašykite „Vilnius — the Symbol of a New Europe“, #222.

Julius Keleras. XL Eilėraščiai — XL Poems. Lietuvos Rašytojų sąjungos leidykla. Vilnius. 1998. Knygos leidybą parėmė Alfonsas Mardosys ir Lietuvių fondas.

Ši poezijos knyga ypatinga tuo, kad visi eilėraščiai joje yra lietuvių ir anglų kalba. Vertėjas į anglų kalbą — Vyt. Bakaitis. Įvadą parašė Rimvydas Šilbajoris. Jis tarp kitko apie poetą Julijų Kelerą taip išsireiškia: „Keleras moka meistriškai sukeisti diktus — ir mes tegalime suprasti, kokie daiktai iš tikrųjų yra

JULIUS KELERAS

pirstai slenka senais vandenvardžiais, ir aš stengiuos pajusti būgų tėkmių ir formų jėgą, išvelgti andainyčių dvarų atspindžius, išsklidusius judriuos tvenkinių paviršius, karklynus, supdavusius gražius vandenų sambūrius

tarsi perryškintoj fotografijoje iš pradžių nieko negali regėti, tik nusėti juodų kontūrų prasmę, figūrų veidus (kaip tobulai jie supuoja vilnyse, nemąstydami apie ateitį, kuri niekam nėra nuolaidi)

bet sąmonė įsiterpia ir nurodo visas klaidas: užašęs prieš pusimtį metų ežeriūkštis, išdūlis erotika, valčių dėmės, pasilikusios išgūlėjo žolė: nieko nėra, tik seni vandenvardžiai, švinu išpausti vandenženkliai neturinčiam popieriui

GRĮŽIMAS NAMO

Ir angelas praeis, jo supintais plaukais lašes lietus. Ir už mus kažkas pasimels, ir bus vėl kitas ruduo, ir kitais uogienojų šlaitais karvės be garso ateis. Ties tūsti kibirai iškilmingai lėtai taps pilnais, ir aukštyn melžėjų plaukais boružės eis. Tik aušros neis leis ežero įsijos rytuos. Ir kitaip, kitaip jau dainuos

paskubom sulaidoti miestai. Bažnyčių varpuos kregždės lizdus susisuks. Tu užstok tamsą man, ir kiti angelai suvynios tas kraujuotas bures, ir septynias paras nežinosiu, ar gyvas esu. Tu sakyk: tau turi būti aš kaip druska, kaip pastoliai, kaip draugo ranka, neišdavusi niekad. Ir jerubės dangų užstos. Ir rytoj pražydės

gedulingai jazmino šaka, ir už tą mudviem lemta palikti kitais, nepažįstamais, net svetimais. Prisimink, kaip tos boružės eis, kaip melžėjų aušrotais plaukais jos žolėn nusileis. Kaip ties miestų vardais ilgai pūnatis pasikeis. O su jais ties pranykstančių kūrų ženklais, ties, kadais godotais sapnais, neturtingų savičių tamsoj

uždegtais žiburiais mes girdėsime miestų ribas gėlmėse susiliečiančias savo girgždžiais sąnariais. Ir medinė tamsoj mėnesiena su laikrodžiu žais, ir turbūt pasikeis mieguistų rodyklių kryptis ir mesta moneta netikėtai prisnūdusi vėl sužais, tik mes to nematysim ir, artėjančių valčių garsais, kiek užtrukusiais prietemoj,

grįšim namo ir senoviškos lovos atleis mūsų nuodėmes, šulinio kibiras kildamas rankų nežeis, ir turbūt įsileis mūsų pėdas maldynai ir kopos ir, kuomet nežinau, bet tikrai čia praeis šitas džiaugsmo ir atilsio angelas,

lyjantis savo plaukais, ir tuomet pastoralų ganyklomis karvės iš lėto paleis ilgesingą gaidą, ir irklas vandens neapeis.

APLEISTOS BIBLIOTEKOS

Knygų viduj dregmė įaudžia savo niekingą inicialą ir rašto drugiai jau nepakyla, tempdami ant sparnų senatvę. Dūrys išduoda tylų nužemintą skundą ir ydingas išdavysčių ratas įleidžia savo šaknį.

Vėtrungės atokiuos kvartalus nustato svetimo oro kryptį ir dori laiškai patenka miestam sugniuzę. Rašalas slepia ilgas rankas svetimam pergamente, kur gyvena plėšrūs įstatymai.

Kelkis, maišto dvasia, pakaks žiuvauti tyruos: netrukus vėlei užgimę baumgartenai (biurgerių miegamuosiuose sapnas riebus ir šiltas) kasdienybės rūbą pames židinin, kur malkos rangysis ir aikštis iš malonumo, dovanodamos kambariui liepsną. Kelkis, spausuvių raidyne, kol dar tavęs neišlydė į skambalus ar sagas. Vasaros rytas yra pragištingas benamiams, ieškantiems svajonių parkuos.

jo pasaulyje tada, kai neatpažįstame jų iš pirmo žvilgsnio. ... Daiktų esmė čia išskyla veikiau kaip sudarytas iš daugybės mūsų žmogiškumo niu-

ansų vaizdas — kiekvienas iš nesuskaičiuojamų būdų pervadinti daiktus tampa ypatingu mūsų mastysenos, percepcijos aspektu bei jausmo — kai jis pats transformuoja idėją — vyksmą“.

Julius Keleras yra jaunosios kartos poetas, gimęs Vilniuje 1961 metais. Šiuo metu gyvena JAV-se, Brooklyn, NY, yra savaitraščio *Darbininko* redaktorius. Iki šiol poetas išleides tris poezijos rinkinius: *Žiemos valty*, Vilnius 1988; *Baltas kalėdaitis*, Chicago, 1990; *Sauja medaus*, Vilnius, 1995. Už pastarąją knygą jam paskirta Lietuvių rašytojų draugijos premija.

Knyga 127 psl., dailininkas Romas Orantas. Užsisakyti galima tel. 718-348-4709 arba rašant: Julius Keleras, 343 Highland Blvd., Brooklyn, NY 11207-1910. Kaina su persiuntimu — 15 dol.

FILM Highlights

Vilnius on Video features the best of Vilnius, Lithuania, in a series of short films. The films are available in English, Lithuanian, and Polish. The films are available in VHS and DVD formats. The films are available in English, Lithuanian, and Polish. The films are available in VHS and DVD formats. The films are available in English, Lithuanian, and Polish. The films are available in VHS and DVD formats.

THE BEST Music, from Classical to Jazz

The Vilnius on Video series features the best of Vilnius, Lithuania, in a series of short films. The films are available in English, Lithuanian, and Polish. The films are available in VHS and DVD formats. The films are available in English, Lithuanian, and Polish. The films are available in VHS and DVD formats.

THE BEST History

The Vilnius on Video series features the best of Vilnius, Lithuania, in a series of short films. The films are available in English, Lithuanian, and Polish. The films are available in VHS and DVD formats. The films are available in English, Lithuanian, and Polish. The films are available in VHS and DVD formats.

THE BEST Photographers

The Vilnius on Video series features the best of Vilnius, Lithuania, in a series of short films. The films are available in English, Lithuanian, and Polish. The films are available in VHS and DVD formats. The films are available in English, Lithuanian, and Polish. The films are available in VHS and DVD formats.

THE BEST Reviews

The Vilnius on Video series features the best of Vilnius, Lithuania, in a series of short films. The films are available in English, Lithuanian, and Polish. The films are available in VHS and DVD formats. The films are available in English, Lithuanian, and Polish. The films are available in VHS and DVD formats.

Vilnius — The Symbol of a New Europe

The 45 minute video film about Vilnius, Lithuania.

The City Video

A Thomas Wilbur Film Directed by David Burgess

Vilnius — The Symbol of a New Europe, „Vilnius on Video“ bendrovės išleistas vaizduojamos apie Lietuvos sostinę dėžutės viršelis (abidvi pusės). Bendrovės savininkas yra Thomas Wilbur.